

Радзілевич Д. А.,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Міжнародного гуманітарного університету

ФЕНОМЕН РЕГІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ПОЛІ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

PHENOMENON OF REGIONAL LEGAL ORDER IN THE CONCEPTUAL FIELD OF GENERAL THEORETICAL JURISPRUDENCE

Осягнення актуальних, теоретично і практично значущих проблем, які не досліджувалися у юриспруденції, вимагає застосування відповідної методології, яка може бути результативною у такій ситуації. Тому до вивчення регіонального правового порядку пропонується залучити феноменологічний метод – інтелектуальний прийом, який уможливило розміщення досліджуваного феномена (регіонального правового порядку) в умовний центр проблемного поля загальнотеоретичної юриспруденції.

Ключові слова: правова реальність, правове життя, правовий порядок, правова регіоналістика, регіональний правовий порядок.

Освоение актуальных, теоретически и практически значимых проблем, которые не исследованы юриспруденцией, требует использования методологии, которая может быть результативной в данной ситуации. Именно поэтому к изучению регионального правового порядка предлагается привлечь феноменологический метод – интеллектуальный прием, который предполагает размещение исследуемого феномена (регионального правового порядка) в условный центр проблемного поля общетеоретической юриспруденции.

Ключевые слова: правовая реальность, правовая жизнь, правовой порядок, правовая регионалистика, региональный правовой порядок.

Basis of actual, theoretically and practically significant problems that have not been studied by theoretical and applied jurisprudence representatives requires the use of an appropriate methodology that would be effective in present situation. That is why the phenomenological method is proposed to be attracted in the regional legal order study – a kind of intellectual method that allows the researched phenomenon placement (regional legal order) to the general theoretical jurisprudence problem field conditional center.

Key words: legal reality, legal life, legal order, legal regionality, regional legal order.

Постановка проблеми та її актуальність. Феноменологія правового порядку за досить короткий час стала трендом, важливим та перспективним напрямом розвитку вітчизняної загальнотеоретичної юриспруденції [1; 2; 3; 4; 5; 6]. У дослідженнях представників одеської юридичної школи правовий порядок постає як контекст та інтегральний показник якості життєдіяльності цивілізованого соціуму, що розгортається у різних вимірах та іпостасях.

Під впливом різнонаправлених векторів глобалізації та локалізації тріада «національний, міжнародний та регіональний правові порядки» [7] розгортається у надзвичайно строкату картину сучасного правового життя людства. Якщо національний і міжнародні правові порядки вже стали предметом низки спеціальних досліджень, регіональний його аспект залишається «білою плямою» на тлі вітчизняної юриспруденції.

Проте актуальні процеси у світі й Україні свідчать про зростання значущості регіональної проблематики, включаючи і правову сферу. В умовах, коли щодо регіонального правового порядку маємо тільки доктринальну ідею [8], дослідження цього феномена потребує осягнення його природи, структури, системи і факторів функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сучасного правового порядку останніми роками поповнилася дослідженнями Т. Подорожної [9], М. Пісова [10], О. Крижановської [11], О. Пуч-

кова [12]. Формування вітчизняної школи правового порядку на сучасному етапі відкриває можливості його сегментарно-структурних досліджень, а також прикладних проблем забезпечення. Регіональні дослідження суміжних наук (географії, історії, етнографії, економіки, політології) спонукають до осягнення просторових особливостей функціонування права і правових явищ, і особливо – регіональної специфіки правового життя.

Отже, з огляду на зазначене, **метою** цієї статті є розробка теоретико-методологічного підґрунтя осягнення феномена регіонального правового порядку у складі загальнотеоретичної юриспруденції та звернення уваги наукового співтовариства до цього феномена.

Виклад основного матеріалу. Потреба вивчення регіонального зрізу суспільного буття дала поштовх до становлення і розвитку наукового напрямку, який отримав назву «регіоналістика». Домінуючою царинною, де здійснюються дослідження регіональної проблематики в Україні, є економіка. Починаючи з 70-х років ХХ століття в Україні ствердилася наукова і навчальна дисципліна «регіональна економіка», яка досліджує закономірності та принципи всіх елементів продуктивних сил і соціальної інфраструктури в територіальному аспекті, аналізуючи, прогнозуючи і обґрунтовуючи напрями розміщення продуктивних сил з урахуванням загальної стратегії соціально-економічного розвитку й екологіч-

них вимог [13, с. 7]. Регіональна економіка вивчає механізм економічного регулювання розміщення виробництва, визначення економічної ефективності регіонального розвитку, а також аналізує економічні фактори, зокрема: динаміку продуктивності праці, регіональний розподіл національного доходу, структуру й ефективність основних фондів, територіальну диференціацію цін і тарифів [13, с. 8]. Вагомий внесок у розробку теоретичних і прикладних проблем регіональної економіки зробили відомі українські вчені-економісти Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, І. Лукінов, Я. Олійник, В. Павлов, В. Трегобчук, М. Фащевський, М. Хвесик, Л. Чернюк, Н. Чумаченко та інші, праці яких є основою для обґрунтування регіональної стратегії розвитку.

Важливу нішу у вітчизняній регіоналістиці займають політологічні дослідження [14; 15]. Питаннями регіональної політики опікується значна когорта вчених, серед яких – З. Варналій, В. Куйбіда, А. Ткачук, Т. Забуковець-Ковачич, В. Геєць, А. Гальчинський, М. Дацишин, В. Керецман, М. Козоріз, А. Ткачук, І. Студенніков, В. Семиноженко, С. Дорогунцов, Є. Кіш, Н. Мікула, М. Скорик, С. Харічкова, Н. Андерсон, С. Король, В. Куйбіда, А. Єпіфанов, О. Мілашовська, М. Голубець, А. Береза та ін. [16].

Крім того, вивчення регіонів здійснюється і в історичному (в Інституті історії України НАН України функціонує відділ історичної регіоналістики, що вбачає своє основне завдання як в осмисленні ролі регіональних чинників у житті українського суспільства на різних історичних етапах, так і в дослідженні в історичній ретроспективі особливостей його територіальної організації [17]), екологічному (основи формування сталого розвитку окремих регіонів досліджують провідні вітчизняні вчені О. Алімов, І. Бистряков, В. Голян, З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Кравців, М. Лендел, В. Мікловда, М. Хвесик та інші) та інших аспектах. Отже, очевидно, що регіоналістика нині ствердилася як міждисциплінарний напрям суспільного дискурсу в нашій країні, що має великі перспективи і потенціал.

Нині маємо констатувати, що регіональна проблематика допоки слабо представлена у вітчизняній юриспруденції. Виняток становить хіба що кримінально-правовий цикл дисциплін, де регіональний зріз злочинності вивчається представниками вітчизняної кримінології (А. Бабенко, Т. Денисова, А. Закалюк, В. Філонов, В. Шакур та ін.) [18, с. 204]. Проте відсутність комплексного усвідомлення процесу виникнення, становлення та розвитку досліджень регіональних особливостей злочинності у вітчизняній кримінології, зрештою, призводить до зниження можливостей запобігання злочинності на регіональному рівні [19].

Очевидно, що ґрунтовні, різнобічні дослідження правової життєдіяльності регіонів – справа недалекого майбутнього. Разом із тим забезпечення надійного сучасного правового порядку є пріоритетним суспільним запитом, що достеменно висуває регіональну його проблематику у «порядок денний» теорії і практики вітчизняної юриспруденції. До цього спонукає і норма Конституції України (ст. 119), яка пря-

мо покладає на місцеві (районні, обласні, міст Києва та Севастополя) державні адміністрації обов'язок забезпечувати законність і правопорядок на відповідній території (стаття 138 відносить до відання Автономної Республіки Крим участь у забезпеченні прав і свобод громадян, національної злагоди, сприяння охороні правопорядку та громадської безпеки) [20], переносячи таким чином акценти здійснення цієї діяльності саме на регіональний рівень, що, відповідно, актуалізує завдання наукового супроводження цієї діяльності.

Стосовно правового порядку також очевидним є таке. Оскільки він «виростає» «знизу», будучи результатом правозначущої поведінки [21] суб'єктів права, локалізується у ареалах життєдіяльності людей, розгортаючись на певній території, надаючи цій території певного правового образу, концептуальне осягнення його регіонального зрізу за умов відсутності досконалого теоретико-методологічного арсеналу юриспруденції потребує використання напрацювань суміжних наукових дисциплін.

Так, у лінгвістиці досить ґрунтовно опрацьовано структуру категорії «концепт». Як відзначає Ю. Тітова, до цієї структури, з одного боку, належить «все те, що належить будові поняття», а з іншого – «все те, що робить його фактом культури», а саме етимологія, історія, сучасні асоціації, оцінки та інше [22]. З. Попова та І. Стернін виділяють у структурі концепту, незалежно від його типу, базовий шар (ядро концепту, образ), інформаційний зміст та інтерпретаційне поле концепту [23].

Базовий шар (або образний складник) концепту «регіональний правовий порядок» може бути сформований на основі звернення до самих підстав виокремлення регіонального підходу у різних науках у процесі їхнього історичного розвитку. Так, одним із перших відомих історії права прикладів правових регіональних відмінностей може слугувати Стародавній Рим, де статус різних захоплених територій був досить відмінним, що залишало за їх населенням досить великий ступінь автономії включно зі сферою приватного права [24]. З часом територіальні відмінності у географії, економіці, екології, історії, культурі і політиці стали предметом спеціальних наукових розвідок, що призвело до формування цілого пулу наукових дисциплін під загальною назвою «регіоналістика» (регіонологія).

Специфічний образ конкретного регіону формувалася під впливом різноманітних факторів – географічних, економічних, екологічних політичних (інколи правових) та ін., у процесі історичного розвитку. Яскраві приклади самобутніх регіонів дають різні країни світу. Так, Рур – це регіон, де була зосереджена гірничодобувна та сталеплавильна промисловість Німеччини, Шампань – регіон у Франції, де вироблявся однойменний знаменитий напій, регіони індіанських поселень (резервацій) у США та інших країнах та ін. Правовий компонент у образній складовій частині концепту зовні є слабо вираженим, його чітко має формулювати фахівець-правник. Так, гірничодобувна і сталеливарна промисловість

характеризуються особливими екологічними вимогами до них, що опосередковуються у правовій формі, а також умовами охорони праці робітників та ін. Знамените вино Champagne, яке походить з Шампані (Франція), користується правовим захистом Європейського Союзу, згідно із законодавством якого назва «Шампанське» закріплена за винами, які вироблені виключно у цьому виноробному регіоні, що розташований за 160 кілометрів на Схід від Парижа. Юридично закріплені межі ділянок, які входять до п'яти районів історичної області Об (франц. Aube) [25] – все це також належить до юридичної специфіки в образі цього регіону.

Індіанські резервації – це території у США та інших країнах Америки, які призначені для проживання індіанських племен. У США налічується близько 300 резервацій, на яких проживають індіанці 550 племен. Найбільша за площею – резервація навахо (близько 64, 7 тис. кв. км). Деякі резервації є більшими, ніж окремі штати країни. Уряд США визнає право індіанських племен на самоврядування. Племена мають право на формування свого уряду, на розробку і виконання законів, на встановлення податків, на присвоєння громадянства племені, на ліцензування та регулювання практично всіх видів діяльності тощо. У юридичному сенсі індіанські резервації мають права, якими володіють штати США. Так само, як штати, вони не можуть вступати в офіційні відносини з іншими державами (це прерогатива федерального уряду), оголошувати війну і випускати гроші.

Очевидно, що наведені приклади регіонів мають комплексну природу (географічну, історичну, економічну, політичну тощо), правовий компонент тут виступає як фоновий (неочевидний), але необхідний та обов'язковий фактор, який характеризує його статус. Проте можна назвати приклади, коли саме правовий (чи, скоріше, протиправний) складник образу регіону виступає домінуючим. Так, острів Сицилія досить довго асоціювався з Cosa Nostra – сицилійською мафією, яка стала своєрідним кримінальним брендом, втіленням таємної влади, заснованої на насиллі та кровопролитті. Війна з сицилійською мафією, яка тривала майже двісті років, створила цій мафії ореол невловимості, але, як показали події кінця ХХ століття, мафію все ж можна перемогти [26].

В Україні за окремими регіонами також усталилися певні образи, хоча вони мають дещо інші витоки. Так, історично у складі України виділялися такі регіони, як Слобожанщина, Поділля, Полісся, Галичина, Волинь, Буковина, та багато інших [27]. Первинною ознакою такого районування (регіоналізації) використовувалися етнографічні та культурно-історичні підстави, без акцентів на правові характеристики й особливості юридичного статусу регіонів.

Нині маємо констатувати, що дослідження представників таких наук, як регіональна географія, регіональна історія, регіональна етнографія, регіональна економіка, регіональна політологія, регіональна екологія та ін., неспростовно свідчать, що ті чи інші регіони володіють самобутністю, яка визначається

унікальними рисами і характеристиками цієї території, людської спільноти та її життєдіяльності. Ця самобутність доповнюється специфікою правового опосередкування життєдіяльності регіону, що, зрештою, і становить змістову основу концепту «регіональний правовий порядок», тобто інформаційний його складник.

Оскільки значний пласт регіональної життєдіяльності опосередковується правом шляхом регулювання суспільних відносин у різних сферах законодавством, нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування, правовими звичаями та звичаями ділового (офіційного) побутування, на рівні певного регіону виникає певний корпус правових нормативів, частина з яких має конкретну «прив'язку» до такого регіону. Наприклад, приморське положення Одеської області, наявність морських портів та об'єктів приморської інфраструктури породжує необхідність правового регулювання цієї сфери, що відрізняє правовий простір Одеської області від правового простору «сухопутних» регіонів України. У регіоні історично вкорінені традиції торгівлі і бізнесу, які у наш час стали підґрунтям для функціонування наймасштабнішого в Україні промислово-товарного ринку «7-й кілометр». Правовий образ Одеси містить і певний кримінальний флер у минулому. Одеська область відрізняється від інших регіонів України національним складом населення. Тут проживають 133 національності та народності, при цьому особи некорінної національності становлять понад 37% населення області. За переваги українського населення – 62,8% в області проживають росіяни – 20,7%, болгары – 6,1%, молдовани – 5,0%, євреї – 0,6%, гагаузи – 1,1%, білоруси – 0,5%, поляки – 0,1%, вірмени – 0,3%, цигани – 0,2%, татари – 0,1%, німці – 0,1%, албанці – 0,1%, чехи, греки та інші [28]. Така строкатість національного складу населення Одеського регіону вимагає дуже точно вивіреніх засобів регулювання суспільних відносин з тим, щоб, з одного боку, максимально сприяти реалізації національного самовираження, збереження і розвитку самобутніх національних культур, а з іншого – мати дієві засоби забезпечення надійного правового порядку та протидії інспірованим ззовні деструктивним сепаратистським проявам.

Висновки. Здійснена у статті спроба феноменології регіонального правового порядку є своєрідною інтелектуальною операцією розміщення цього феномена у центр проблемного поля загальнотеоретичної юриспруденції. На підставі такого дискурсу зроблено висновок про те, що цей феномен володіє основними характеристиками, які свідчать про особливості правового регулювання суспільних відносин на регіональному рівні суспільної життєдіяльності, а отже, і про існування такого явища, як регіональний правовий порядок. Пропонується включити це поняття у обіг загальнотеоретичної та прикладної юриспруденції, що, на нашу думку, відкриє його для активних досліджень вітчизняними правниками.

Різномічні предметні дослідження регіонального зрізу правового порядку мають активно використовувати

вати екстраполяцію та імплементацію теоретико-методологічних підходів суміжних регіональних наукових дисциплін на умовне поле правової регіоналістики, що може бути результативним за умови, якщо ці методології будуть належним чином корелюватися зі специфікою «правової матерії» (правової реальності).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крижанівський А.Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, вимір, типологія. Одес. нац. юрид. акад. Одеса : Фенікс, 2006. 196 с.
2. Панаріна Н.В. Право як нормативна основа формування правопорядку : автореф. дис.... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 22 с.
3. Оборотов Ю.Н. Аксиономативные начала правопорядка. *Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри* : тези Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2008. С. 5–7.
4. Арабаджи Н.Б. Правовий порядок як цінність: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політ. і прав. учень». Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса, 2013. 20 с.
5. Шай Р.Я. Правопорядок і законність як ознаки правової держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 115–120.
6. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 536 с.
7. Крижановський А.Ф. Типологія правопорядку: підстави класифікації та їх загальна характеристика. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 2 (49). С. 25–32.
8. Крижановський А.Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т.1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С.І. Максимов та ін.; за заг. ред. О.В. Петришина. С. 692–712.*
9. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.01, 12.00.02 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2017. 43 с.
10. Пісов М.П. Правопорядок Європейського Союзу як окремий вид інтеграційного правопорядку. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2016. Вип. 76. С. 152–158.
11. Крижановська О.В. Інституційні засади правопорядку: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 21 с.
12. Пучков О.О. Методологічні засади дослідження правопорядку у сфері національної безпеки. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 17–22.
13. Тодосійчук В.Л. Регіональна економіка : підручник. Вінниця, ВДАУ, 2008. 434 с.
14. Електоральні процеси в Україні в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття : монографія / Під ред. А. Круглашова і М. Токаря; Ред. колег.: М. Зап, М. Гуйтор, Ю. Остапеч, Н. Ротар: Відп. за вип. М. Токар; НДІ політичної регіоналістики (Ужгород), НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень (Чернівці). Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2014. 552 с.
15. Вибірчий процес-2006 в Україні: політико-правові аспекти та регіональні особливості / Укл. Романюк А.С., Скорчиляс Л.С. Львів : ПД ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 202 с.
16. Король С.М. Аналіз джерельної бази дослідження регіональної політики в контексті євроінтеграційних процесів у вітчизняній та зарубіжній політичній науці. *S.P.A.C.E.* № 3/2017. С. 19–23. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7923/Korol.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
17. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Rehionalistyka_istorychna.
18. Химинець В.В. Регіональна еколого-економічна політика як інституційна передумова забезпечення сталого розвитку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2015. Випуск 2(4). Частина 1. С. 204–208.
19. Чекмарьова І.М. Регіональний підхід у вивченні злочинності у роботах українських кримінологів у контексті дослідження злочинності у прикордонних регіонах. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1, 2016. С. 314–317. URL: http://pap.in.ua/1_2016/94.pdf.
20. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст.141.
21. Кирилук Т.Ю. Правопорядок у суспільстві як результат правомірної поведінки. *Часопис Київського університету права*. 2009. №1. С. 39–44.
22. Титова Ю.В. Структура концепта и методы его описания. *Вестник УлГТУ*, 2010, № 4 (52). С. 16–21.
23. Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин. Воронеж, 2003. 189 с.
24. Щетинин М.Н. Провинциальная политика раннего принципата. Москва; Великий Новгород : ВНТИЦ, 2001. 178 с.
25. Шампань (виноробний регіон). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%8C_\(%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%8C_(%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD)).
26. Дикки Джон. Коза Ностра: история сицилийской мафии. Москва : ЭКСМО, 2007. 528 с.
27. Глушко М. Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (За матеріалами наукових досліджень другої половини ХХ – початку ХХІ століть). *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 44. С. 179–214.
28. Україна сьогодні. URL: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Odesa/>.